

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests

**VIRTUĀLĀS VALŪTAS
NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĀCIJAS UN
TERORISMA FINANSĒŠANAS RISKI**

RĪGA

2019

SATURS

1.	RISKA NOVĒRTĒŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA.....	3
2.	RISKU NOVĒRTĒŠANAS METODIKA.....	3
3.	VIRTUĀLĀS VALŪTAS	3
4.	VIRTUĀLO VALŪTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ES.....	5
5.	VIRTUĀLO VALŪTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS LATVIJĀ	6
6.	AR VIRTUĀLAJĀM VALŪTĀM SAISTĪTĀ NILLTF IEVAINOJAMĪBA UN DRAUDI	7
7.	AR SĀKOTNĒJO VIRTUĀLĀS VALŪTAS PIEDĀVĀJUMU SAISTĪTĀ NILLTF IEVAINOJAMĪBA UN DRAUDI	9
8.	RISKA MAZINĀŠANAS PASĀKUMI	10
9.	STATISTIKA UN PIEMĒRI NO KONTROLES DIENESTA	11
10.	KOPSAVILKUMS	13
11.	BIBLIOGRĀFIJA	14

1. RISKU NOVĒRTĒŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA

- 1.1. Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas pasākumu novērtēšanas ekspertu komiteja (Moneyval) 2018. gada 23. augustā publicēja savu Piektās kārtas savstarpējās novērtēšanas ziņojumu par Latviju, kurā sīki izklāstīti un izvērtēti Latvijas veiktie pasākumi, lai novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu (turpmāk – NILL) un terorisma finansēšanu (turpmāk – TF) pārskata periodam līdz 2017. gada novembrim.
- 1.2. Līdz ar to saskaņā ar Moneyval ziņojumu 2018. gada 11. oktobrī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 512 tika apstiprināts „Pasākumu plāns noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim” (turpmāk – Plāns).¹ Plāna mērķis ir stiprināt Latvijas spējas apkarot NILL, TF un proliferāciju un mazināt kopējo NILL un TF risku, nodrošinot atbilstību starptautiskajām saistībām un standartiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas (turpmāk – NILLN) jomā un novēršot terorisma finansēšanu (turpmāk – TFN), kā arī veicinot sabiedrības drošību, ekonomiskās vides konkurētspēju un uzticību Latvijas Republikas jurisdikcijai. Plāns cita starpā paredz, ka Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestam (turpmāk – Kontroles dienests) jā sagatavo ziņojums par riskiem, kas saistīti ar virtuālās valūtas izmantošanu kā jaunu NILL/TF metodi.
- 1.3. Šī ziņojuma mērķis ir veicināt Latvijas NILLTFN politikas veidotāju, Kontroles dienesta, tiesībsardzības iestāžu, Latvijas Republikas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma subjektu izpratni, kā arī jebkuru citu ieinteresēto personu izpratni par NILL un TF riskiem, kas saistīti ar virtuālo valūtu izmantošanu.

2. RISKU NOVĒRTĒŠANAS METODIKA

- 2.1. Šis ziņojums par NILL un TF riskiem, kas saistīti ar virtuālo valūtu izmantošanu, tika sagatavots saskaņā ar Pasaules Bankas metodoloģijas principiem.²
- 2.2. Kontroles dienests ir atbildīgā iestāde šī ziņojuma „Virtuālās valūtas: noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riski” sagatavošanā. Šajā ziņojumā iekļauto informāciju apkopoja un analizēja Kontroles dienests sadarbībā ar Latvijas Republikas Finanšu ministriju, Valsts ieņēmumu dienestu un Latvijas Banku kā līdzatbildīgajām institūcijām.
- 2.3. Šis ziņojums tika sagatavots, pamatojoties uz Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem, vietējo, kā arī Eiropas Savienības (turpmāk – ES) un starptautiska līmeņa iestāžu sagatavotajām vadlīnijām, pētījumiem un atzinumiem.

3. VIRTUĀLĀS VALŪTAS

- 3.1. Virtuālās valūtas (turpmāk – VV), kas ietver ne tikai tādas kriptovalūtas kā *Bitcoin* vai *Ethereum*, bet arī plašu citu digitālo apmaiņas līdzekļu klāstu, izmanto inovatīvu tehnoloģiju, kas ļauj veikt digitālus darījumus un finanšu produktu un pakalpojumu piegādi tiešsaistes tīklos, vidē un tirgos.
- 3.2. Tāpat kā citiem finanšu produktiem un pakalpojumiem, arī VV piemīt faktori, kas veicina noziedzību, tostarp NILL un TF. Noteiktu VV bezrobežu un *peer-to-peer* (turpmāk – P2P)

¹ Pasākumu plāns noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim. Adrese:

http://www.fm.gov.lv/en/s/prevention_of_money_laundering_and_terrorism_financing/plan_of_measures_for_mitigation_of_the_money_laundering_and_terrorism_financing_risks_for_2017_2019/

² Pasaules Banka: Riska novērtējuma atbalsts noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai/teroristu finansēšanai. Adrese: <http://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/antimoney-laundering-and-combating-the-financing-of-terrorism-risk-assessment-support#1>

raksturs nodrošina iespēju potenciālajiem noziedzniekiem un terorisma dalībniekiem apgrozīt līdzekļus ārpus regulētā sektora robežām, kā arī ārpus iestāžu redzesloka, kas ir atbildīgas par NILLN un TFN. Darbības ar VV ietver arī dažādu līmeņu anonimitāti un pseidonimitāti, kas ļauj slēpt noziedzīgas darbības.

- 3.3. VV izcelsme meklējama 2008. un 2009. gadā, kad anonīma persona vai personu grupa ar nosaukumu *Satoshi Nakamoto* izveidoja pirmo decentralizēto VV jeb kriptovalūtu — *Bitcoin*. Ievērojami revolucionārāka nekā pati kriptovalūta bija tās pamatā esošā tehnoloģija, proti, blokķēde (no angļu valodas – *blockchain*), par kuru kopš tās izveidošanas notiek plašas diskusijas, ņemot vērā iespējamajās priekšrocības, ko sniedz šīs tehnoloģijas piemērošana daudzās citās nozarēs. Ideja par lietotāju tīklu, kas apstiprina darījumus, izmantojot lietotāju kolektīvu, nevis starpnieku (piemēram, banku), bija novatoriska. Potenciāli šī tehnoloģija varētu sekmēt ātrāku, vieglāku un lētāku darījumu veikšanu salīdzinājumā ar tradicionālajiem norēķināšanās līdzekļiem, tomēr šīs priekšrocības ne vienmēr ir iespējams panākt mērogojamības, enerģijas patēriņa un citu apstākļu dēļ, ar ko nākas saskarties, izmantojot *Bitcoin* vai blokķēdes tehnoloģiju. Iepriekš minētās tehnoloģijas izmantošana nav ierobežota tikai VV aprītes nodrošināšanai, bet var tikt pielietota pamatā gandrīz jebkuram darījumam starp vismaz divām personām.³
- 3.4. Būtībā, izmantojot blokķēdi, darījuma informācija tiek glabāta datu blokā. Šajā blokā lietotāji atrisina aritmētisku vienādojumu, kas ir darījuma (rakšana jeb *minig*) pamatā, un izplata to tīklā. Ja lielākā daļa tīkla apstiprina šādu risinājumu (paveiktais skaitļošanas darbs jeb *proof-of-work*), jaunais bloks tiek savienots ar iepriekšējo bloku, izmantojot kriptogrāfisku darbību — unikālu nospiedumu (jaucējkode jeb *hash*). Tādējādi tiek radīta darījumu bloku ķēde jeb blokķēde, kas tiek papildināta, izmantojot iepriekš aprakstīto metodi. Visi bloki ir publiski pieejami decentralizētā reģistrā (virsgrāmatā jeb *ledger*) un izplatīti visiem tīkla dalībniekiem (P2P struktūrā). Ņemot vērā katra jaucējkode unikālītāti un virsgrāmatas publicitāti, blokķēde ir ārkārtīgi droša pret manipulācijām.
- 3.5. Jāpiebilst, ka *Bitcoin* nav absolūti anonīma valūta, tomēr tās lietošanai izmanto pseidonīmus, proti, *Bitcoin* sūtīšana un saņemšana tiek veikta ar abu darījumā iesaistīto pušu pseidonīmiem (kriptogrāfiskajām adresēm). *Bitcoin* vidē darījumos iesaistīto pušu adreses nav saistītas ar šo personu identitāti. Tomēr jāņem vērā, ka ikviens *Bitcoin* darījums uz neierobežotu laiku tiek glabāts blokķēdē, kas ir publiski pieejama virsgrāmatā.
- 3.6. Citu VV, piemēram, *Monero*, *Dash* un *Zcash*, atšķirība no *Bitcoin* ir tāda, ka tās piedāvā privātu darījumu iespēju (anonimitāti), un tās nav publiski pieejamas. Sakarā ar iepriekš aprakstītajām iezīmēm, kas nodrošina labvēlīgu vidi anonimitātes veicināšanai, VV neiederas tradicionālajā finanšu sistēmā, kurā bankas un citas finanšu iestādes ir pakļautas arvien stingrākām principa „Pazīsti savu klientu” (*Know Your Customer*) prasībām, kas ierobežo banku darbības slepenību.⁴
- 3.7. Finanšu darījumu darba grupa (turpmāk — FATF), publicējot ziņojumu par VV un ar to saistītajiem NILL/TF riskiem, uzņemas izskatīt konkrēto VV jautājumu.⁵ Minētajā ziņojumā norādīts, ka VV pieejamība pasaules mērogā ļauj tām pastāvēt digitālajā pasaulē ārpus konkrētas valsts robežām. Turklāt ziņojumā ir aprakstīts, ka VV ir īpaši neaizsargātas pret anonimitātes risku, jo klienta identifikācijas līdzekļi, piemēram, vārds un adrese, nav pievienoti lietotāja informācijai, kā arī sistēmai nav centrālā pakalpojumu sniedzēja, kas uzraudzītu darījumus un ko varētu saukt pie atbildības.
- 3.8. Ņemot vērā VV popularitātes pieaugumu un ar to saistītos riskus, kas minēti iepriekš, ES uzskata, ka būtiska drošības prioritāte ir ar VV saistītā NILL un TF riska mazināšana. ES pieņēma Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849, par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai terorisma finansēšanai (turpmāk — 5AMLD). 5AMLDnoteikts, ka ES dalībvalstīm nacionālajos NILLTFN normatīvajos aktos jāiekļauj VV apmaiņas platformas un digitālo maku pakalpojumu sniedzēji, attiecinot uz tiem NILLTFN normatīvo aktu prasības. Tas ir svarīgs solis, lai nodrošinātu VV tīklu pārredzamību visā ES un atbilstību FATF izvirzītajām pamatnostādņēm.

³ ES iekšpolitikas ģenerāldirektorāts — Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu direktorāts. Pētījums „Virtuālās valūtas un teroristu finansēšana: risku novērtēšana un atbilžu izvērtēšana”. Adrese:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU\(2018\)604970_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU(2018)604970_EN.pdf)

⁴ Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autors: Ķīles Pasaules ekonomikas institūta Iekšpolitikas ģenerāldirektorāts Virtuālās valūtas — Monetārais dialogs, 2018. gada jūlijs (*Virtual Currencies — Monetary Dialogue July 2018*). Adrese:

http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/149902/KIEL_FINAL%20publication.pdf

⁵ Finanšu darbību darba grupa, Virtuālās valūtas: Galvenās definīcijas un potenciālie NILLTFN riski (*Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*), FATF ziņojums, Parīze, 2014. gada jūnijs. Adrese: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potentialaml-cft-risks.pdf>.

4. VIRTUĀLO VALŪTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ES

- 4.1. 2012. gadā Eiropas Centrālā banka (turpmāk — ECB) publicēja ziņojumu par VV shēmām, kurā ECB pievērsās jautājumam par paātrinātu kriptovalūtu izplatīšanu, kā arī šīs izplatīšanas ietekmi uz ekonomiku un centrālo banku reputāciju Eiropā. Šis ECB veiktais pētījums ir pirmā reize, kad ES iestāde jebkādā oficiālā veidā atzina kriptovalūtas, un vienlaikus tas bija pirmais mēģinājums tām noteikt juridisko iedalījumu un definīciju.⁶
- 4.2. ECB ziņojumā ietvertā VV definīcija tika izstrādāta ar konkrētu mērķi, proti, lai aptvertu visus iespējamus VV lietojuma veidus. Nākamajā atzinumā, kas publicēts 2016. gadā, ECB norādīja uz trim iespējamām problēmām saistībā ar plašo VV definīciju, proti, no ES skatu punkta VV nav uzskatāmas par valūtām; līdz ar to būtu precīzāk tās uzskatīt par apmaiņas līdzekli, nevis par maksāšanas līdzekli; un, ka ierosinātajā definīcijā nav ņemts vērā tas, ka noteiktos gadījumos VV var tikt izmantot citiem mērķiem, nevis tikai kā maksāšanas līdzekli. Tā kā VV nepiemīt valsts valūtu galvenās iezīmes, lai neasociētu VV ar naudu vai valūtu, ECB iesaka izmantot terminu „kriptoaktīvi”. Vienlaikus FATF veicina termina „virtuāls aktīvs” izmantošanu.⁷
- 4.3. 2014. gadā Eiropas Banku iestāde (turpmāk — EBI) publicēja savu atzinumu par VV, kur tā definē VV kā tādu vērtības digitālo atspoguļojumu, ko neizsniedz centrālā banka vai valsts iestāde, un kas nav obligāti piesaistīts likumīgam maksāšanas līdzeklim. VV kā maksāšanas līdzekli pieņem fiziskas vai juridiskas personas, un tās var nodot, uzglabāt vai tirgot.⁸
- 4.4. Visnozīmīgākais aicinājums rīkoties attiecībā uz VV regulējumu starptautiskā līmenī bija 2016. gada 5. jūlijā, kad Eiropas Komisija publicēja priekšlikumu grozīt Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu NILL un TF (turpmāk — 4AMLD). Priekšlikumā par 4AMLD grozījumiem Komisija norādīja, ka pastāv nepilnības teroristu izmantoto finanšu līdzekļu uzraudzībā, sākot ar naudu un kultūras artefaktu tirdzniecību un beidzot ar VV un anonīmu priekšapmaksas karšu izmantošanu.
- 4.5. Eiropas Komisija uzskata, ka lielākā problēma ir tā, ka VV var izmantot teroristu organizācijas, lai veiktu anonīmus darījumus, ļaujot tām finansēt savu darbību, varas iestādēm to neatklājot.⁹ To pašu var attiecināt uz noziedzniekiem ar NILL mērķiem. Kā minēts iepriekš, 5AMLD paredz, ka uz kriptovalūtas apmaiņas darījumiem un digitālo maku pakalpojumu sniedzējiem tiek attiecinātas NILL un TFN noteikumu prasības. Tas nozīmē, ka tiem jāreģistrējas par NILL atbildīgajā iestādē attiecīgajā jurisdikcijā un jāievieš nepieciešamie klienta pārbaudes procesi, jāuzrauga darījumi, jāziņo par aizdomīgiem darījumiem u.tml. Turklāt 5AMLD saskaņā ar FATF pamatnostādņēm sniedz VV un VV biržu, kā arī digitālo maku pakalpojumu sniedzēju definīcijas¹⁰.
- 4.6. 5AMLD definē VV biržas jeb maiņas punktus kā „pakalpojumu sniedzējus, kas nodarbojas ar virtuālo valūtu un citu valūtu (maksāšanas līdzekļu) apmaiņu” un digitālo maku pakalpojumu sniedzējus kā „uzņēmumus, kas sniedz pakalpojumus, lai savu klientu vārdā aizsargātu privātas šifrēšanas atslēgas virtuālo valūtu turēšanai, glabāšanai un pārskaitīšanai”.¹¹

⁶ Eiropas Centrālā banka: Virtuālās valūtas shēmas (*Virtual currency schemes*). Adrese: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>

⁷ Finanšu darbību darba grupa, publikācija „Virtuālo aktīvu regulējums” (*„Regulation of virtual assets”*). Adrese: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/regulation-virtual-assets.html>

⁸ Eiropas Banku iestāde: Atzinums par virtuālajām valūtām. Adrese:

<https://eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>

⁹ Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autori: Prof. Dr. Robijs HUBENS (*Robby HOUBEN*), Aleksandrs SNEYERS (*Alexander SNYERS*) „Kriptovalūtas un blokķēde: Tiesiskais konteksts un ietekme uz finanšu noziedzīgiem, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” (*“Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion”*). Adrese:

<http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf>

¹⁰ Finanšu darbību darba grupa, Virtuālās valūtas: Galvenās definīcijas un potenciālie NILLTFN riski (*Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*), FATF ziņojums, Parīze, 2014. gada jūnijs. Adrese: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potentialaml-cft-risks.pdf>.

¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu

- 4.7. VV definētas: „vērtības digitāls atspoguļojums, ko neizsniedz vai negarantē centrālā banka vai valsts iestāde, kas nav obligāti piesaistītas likumīgi izveidotai valūtai un kam nav valūtas vai naudas juridiskā statusa, bet ko fiziskas vai juridiskas personas pieņem kā maiņas līdzekli un ko var pārskaitīt, glabāt un tirgot elektroniskā veidā.”¹²
- 4.8. Tiklīdz 5AMLD būs ieviesta ES dalībvalstu tiesību aktos, VV biržām un digitālo maku pakalpojumu sniedzējiem būs jāreģistrējas attiecīgajā par NILLN atbildīgajā iestādē savā jurisdikcijā, jāidentificē lietotāji, jāuzrauga darījumi, jāziņo par aizdomīgiem darījumiem un jānodrošina valstu tiesībaizsardzības iestādēm piekļuve informācijai.

5. VIRTUĀLO VALŪTU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS LATVIJĀ

- 5.1. Ar grozījumiem Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā (turpmāk — NILLTFN likums), kas pieņemti 2017. gada 26. oktobrī, attiecīgā likuma 1. pants tika papildināts ar VV un VV pakalpojumu sniedzēju definīcijām. VV definīcija ir šāda: „vērtības digitālais atspoguļojums, kas var būt digitāli nosūtīts, glabāts vai tirgots un funkcionēt kā apmaiņas līdzeklis, bet nav atzīts par likumīgu maksāšanas līdzekli, nav uzskatāms par banknoti un monētu, bezskaidru naudu un elektronisko naudu, kā arī nav monetārā vērtība, kura uzkrāta maksājuma instrumentā, kas tiek izmantots Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likuma 3. panta 10. un 11. punktā minētajos gadījumos”, un virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzējs ir definēts kā „persona, kura sniedz virtuālās valūtas pakalpojumus, tai skaitā citu personu emitētās virtuālās valūtas maiņas pakalpojumu sniedzējs, kas lietotājiem nodrošina iespēju veikt virtuālās valūtas maiņu pret citu virtuālo valūtu, saņemot par to komisijas maksu, vai piedāvā iegādāties un atpirkt virtuālo valūtu, izmantojot atzītu likumīgu maksāšanas līdzekli”.
- 5.2. Turklāt attiecīgie grozījumi NILLTFN likumā nosaka, ka VV pakalpojumu sniedzēji ir NILLTFN likuma subjekti, kas ir atbilstoši 5AMLD prasībām. No 2019. gada 1. jūlija stājas spēkā NILLTFN likuma prasība, kas noteikta NILLTFN likuma pārejas noteikumu 17. punktā, paredzot, ka VV pakalpojumu sniedzēji kļūs par NILLTFN likuma subjektiem un to uzraudzības iestāde būs Valsts ieņēmumu dienests.¹³ Papildus saskaņā ar 5AMLD prasībām Kontroles dienestam ir tiesības piekļūt fizisko un juridisko personu VV makiem.
- 5.3. 5AMLD prasības nacionālajos tiesību aktos ir jāievieš līdz 2020. gada 10. janvārim. Jāatzīmē, ka, lai pilnībā nodrošinātu 5AMLD prasību izpildi, NILLTFN likums ir jāpapildina ar noteikumu, kas nosaka arī digitālo maku pakalpojumu sniedzējus kā NILLTFN likuma subjektus.
- 5.4. Iepriekš minētie NILLTFN likuma grozījumi ir soli priekšā 5AMLD prasībām, nosakot, ka arī VV konvertētāji ir NILLTFN likuma subjekti.
- 5.5. Lai gan iepriekš aprakstītie noteikumi nodrošinās stingrākas NILLTFN prasības attiecībā uz VV pakalpojumu sniedzējiem un nodrošinās iespēju veikt to uzraudzības procesus, attiecīgajiem subjektiem būtu jānosaka papildus reģistrācijas un licencēšanas prasības. Grozījumi NILLTFN likuma 10. pantā nosaka minimālās prasības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasību izpildi atbildīgajām personām (t.i., minimālās atbilstības prasības tiem darbiniekiem tajā skaitā vadībai, kuri ir atbildīgi par NILLTFN likuma prasību izpildi). Šādas prasības būtu jāpapildina ar papildu ierobežojumiem, piemēram, aizliegumu ieņemt valdes priekšsēdētāja amatu vai amatu, kurā persona ir atbildīga par NILLTFN prasību izpildi u.tml., ja kandidātam, kas vēlas ieņemt šādu amatu VV pakalpojumu sniedzēja iestādē, nav nevainojama reputācija vai persona ir notiesāta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/ES, 1. pants. Adrese: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>

¹² Finanšu darbību darba grupa, Virtuālās valūtas: Galvenās definīcijas un potenciālie NILLTFN riski (*Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*), FATF ziņojums, Parīze, 2014. gada jūnijs. Adrese: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potentialaml-cft-risks.pdf>.

¹³ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums. Latvijas Vēstnesis, 116 (3900), 30.07.2008.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 16, 28.08.2008. – 45. pants, otrā daļa (versija no 2019. gada 1. jūlija).

6. AR VIRTUĀLAJĀM VALŪTĀM SAISTĪTĀ NILLTF IEVAINOJAMĪBA UN DRAUDI

- 6.1. Eiropas Parlamenta sagatavotais pētījums „Kriptoalūtas un blokķēde: Tiesiskais konteksts un ietekme uz finanšu noziegumiem, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” (*Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion*) sniedz informāciju, ka 100 lielāko kriptoalūtu (VV) kopējā tirgus kapitalizācija 2018. gada sākumā pārsniedz 330 miljardu *euro* ekvivalentu visā pasaulē.¹⁴ Tomēr, ņemot vērā, ka 2017. gada beigās *Bitcoin* bija sasniedzis visaugstāko vērtību tā pastāvēšanas laikā, kā arī to, ka *Bitcoin* ir kriptoalūta ar visaugstāko tirgus kapitalizāciju, aplēstais kapitalizācijas apjoms šodien ir ievērojami mazāks — aptuveni 155 miljardi *euro*.¹⁵
- 6.2. Latvijas Republikas Finanšu ministrija savā informatīvajā ziņojumā par VV norādīja, ka precīzi dati par VV izmantošanu ES iedzīvotāju vidū nav pieejami, tomēr dati no VV apmaiņas platformu darbības apsekošanas ļauj prognozēt, ka ES un jo īpaši Latvijā izmantotās VV apjoms salīdzinājumā ar *euro* maksājumu vērtību ir nenozīmīgs.¹⁶
- 6.3. ASV Valsts kases departamenta sagatavotajā „Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riska novērtējumā par 2018. gadu” norādīts, ka globālie NILL sindikāti ir pievienojuši iespēju pārskaitīt nelikumīgus iepējumus, izmantojot VV, kas kalpotu kā papildu solis darījumu veikšanas procesā, lai slēptu nelegālo līdzekļu izcelsmi.¹⁷ Turklāt pētījumā konstatēts, ka nelegālas darbības veido ievērojamu lietotāju un tirdzniecības darbību īpatsvaru *Bitcoin*, kā arī ekonomiski nozīmīgu summu dolāros. Vienlaikus tiek norādīts, ka aptuveni viena ceturtdaļa no visiem *Bitcoin* lietotājiem un gandrīz puse no to darījumiem ir saistīti ar nelikumīgām darbībām.¹⁸ Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka VV tiek izmantota kā NILL instruments drīzāk ASV, nevis ES robežās. Taču tas var būt arī kā rādītājs, ka ES trūkst resursu, lai identificētu NILL apriti.
- 6.4. Saskaņā ar Eiropas Komisijas sniegto informāciju, kā arī citiem publiski pieejamiem avotiem¹⁹ visbūtiskākie draudi, ko rada VV izmantošana, ir saistīti ar to, ka lielāko daļu no VV darījumiem nevar saistīt ar konkrētām personām, jo īpaši VV anonimitātes un pseidonīmu izmantošanas dēļ (tostarp ņemot vērā, ka nenotiek pušu personiska saskarsme). Vēl viena būtiska VV iezīme, kas var šķīst pievilcīga teroristiskiem grupējumiem vai noziedzniekiem ar NILL mērķiem, ir spēja nodrošināt VV vērtības nodošanu starptautiskā mērogā, vienlaikus izvairoties no regulētiem starpniekiem. Lai gan VV (piemēram, *Bitcoin*) darījumi piedāvā anonimitātes līmeni, kas ir līdzvērtīgs skaidras naudas darījumiem, atšķirībā no skaidras naudas darījuma, kas ir stingri privāts starp subjektiem, VV darījums ar anonīmiem *Bitcoin* adresātiem tiek ierakstīts publiski pieejamā elektroniskā virsrāmatā. Turklāt iespēja nodrošināt VV vērtības nodošanu

¹⁴ Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autori: Prof. Dr. Robijs HUBENS (*Robby HOUBEN*), Aleksandrs SNEIRS (*Alexander SNYERS*) „Kriptoalūtas un blokķēde: Tiesiskais konteksts un ietekme uz finanšu noziegumiem, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” (*Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion*). Adrese: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf>

¹⁵ Neoficiāls datu avots par VV tirgus kapitalizāciju: “Top 100 kriptoalūtas pēc tirgus kapitalizācijas” (*Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization*). Adrese: <https://coinmarketcap.com/>

¹⁶ Latvijas Republikas Finanšu ministrija: Informatīvais ziņojums „Par virtuālo valūtu izmantošanas ieguvumiem un riskiem, un tālāko rīcību jomas attīstības veicināšanai un identificēto risku mazināšanai”

¹⁷ ASV Valsts kases departaments. „Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riska novērtējumā par 2018. gadu” (*National Money Laundering Risk Assessment 2018*). Adrese: https://home.treasury.gov/system/files/136/2018NMLRA_12-18.pdf

¹⁸ Folijs, Šons (*Foley, Sean*), Karlsens, Džonatans R. (*Karlsen, Jonathan R.*) un Putniņš, Tālis J. „Sekss, narkotikas un Bitcoin: Cik daudz nelikumīgu darbību tiek finansētas ar kriptoalūtām?” (*Sex, Drugs, and Bitcoin: How Much Illegal Activity Is Financed Through Cryptocurrencies?*) (2018. gada 14. decembris). Gaidāms finanšu pētījumu pārskats. Pieejams SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3102645>

¹⁹ Piemēram, skatīt: ASV Valsts kases departaments. „Virtuālās valūtas riski un vājās vietas” (*Risks and Vulnerabilities of Virtual Currency*), 2017. gads. Adrese: <https://www.dni.gov/files/PE/Documents/9---2017-AEP-Risks-and-Vulnerabilities-of-Virtual-Currency.pdf>

starptautiski ar attiecīga līmeņa anonimitāti var piesaistīt personas, kuru nodomi saistīti ar kukuļošanu un korupciju. Tomēr, visticamāk, tā iemesla dēļ, ka VV zināmā mērā ir iespējams izsekot, nav konstatēti nekādi kukuļošanas vai korupcijas gadījumi, kuros būtu iesaistītas VV.

- 6.5. Jāpiebilst, ka 2017. gada interneta organizētās noziedzības draudu novērtējumā (IOCTA), ko publicējusi Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai (Europol), norādīts, ka VV, iespējams, vēl nav kļuvis par visiecinātāko līdzekli, kas tiek izmantots NILL, jo, kā norādīts novērtējumā, skaidras naudas līdzekļiem joprojām ir liela nozīme attiecībā uz NIL realizāciju; noziedzniekiem tā ir vispārārstā NILL metode, un skaidra nauda ir viegli apmaināma, salīdzinoši neizsekojama, kā arī līdzīgi kā kriptovalūtas, kuras tik ļoti iecienītas digitālās pasaules noziedzīgajā daļā, nodrošina pseidoanonimitāti. Tāpēc esošiem noziedzniekiem, kuri, visticamāk, dod priekšroku jau iedibinātām metodēm, VV nav plaši izmantota NILL vai TF metode.²⁰
- 6.6. Savā 2014. gada atzinumā²¹ EBI uzsvēra 5 (piecus) NILL vai TF riskus un 9 (deviņus) finanšu noziedzības riskus saistībā ar VV, no kuriem lielākā daļa tika vērtēti kā augsti riski. Tajā tika nosaukti šādi NILL un/vai TF riski:
  - 6.6.1. noziedznieki var veikt NILL, jo VV var noguldīt/nodot anonīmi;
  - 6.6.2. noziedznieki var veikt NILL, jo VV var noguldīt/nodot ātri un neatsaucami pasaules mērogā;
  - 6.6.3. noziedznieki/teroristi var izmantot VV pārskaitījumu sistēmas un kontus darbības finansēšanas nolūkos;
  - 6.6.4. noziedznieki/teroristi var noslēpt NIL izcelsmi, apdraudot tiesībsardzības iestāžu spēju iegūt pierādījumus un atgūt NIL;
  - 6.6.5. tirgus dalībniekus var kontrolēt noziedznieki, teroristi vai ar tiem saistītas organizācijas.
- 6.7. Jāņem vērā, ka iepriekš uzskaitītos riskus EBI konstatēja 2014. gadā, kad *Bitcoin* un citas VV sāka iegūt savu popularitāti pasaules mērogā. Kopš tā laika sabiedrība un, jo īpaši, tiesībsardzības iestādes un finanšu izlūkošanas iestādes ir guvušas izpratni un pieredzi saistībā ar VV. Līdz ar to, pieaugot NILLTFN likuma subjektu, kā arī tiesībsardzības iestāžu zināšanām, daudzi no 2014. gadā konstatētajiem riskiem šodien varētu netikt uzskatīti par būtiskiem NILL vai TF riskiem. Tomēr būtiski atzīmēt, ka kopš 2014. gada VV lietošanas apjoms, vērtība un popularitāte ir ievērojami palielinājies, , tādējādi pretstatā iepriekš minētajam palielinot identificēto risku nozīmīgumu. Piemēram, pirmais no iepriekš minētajiem riskiem jeb galvenais no riskiem, kas saistīts ar VV attiecībā uz NILL vai TF, joprojām tiek uzskatīta VV anonimitāte, tomēr, kā aprakstīts iepriekš, pozitīva iezīme dažos VV gadījumos (piemēram, *Bitcoin*, *Ethereum*) ir tā, ka pastāv iespēja izsekot VV plūsmu.²² Vairums iepriekš norādīto risku atbilst ne tikai VV, bet arī tradicionālajai valūtai, tostarp bezskaidras naudas līdzekļiem (piemēram, risks, ko EBI sarakstā iekļāvusi kā Nr. 5).
- 6.8. Turklāt starptautiskas izmeklēšanas, jo īpaši saistībā ar sarežģītām un mūsdienīgām tehnoloģijām, var radīt problēmas tiesībsardzības iestādēm attiecībā uz pierādījumu un informācijas vākšanu.²³ Neskaidri vai neesoši juridiskie instrumenti, lai izsekotu, iesaldētu un konfiscētu nelikumīgās VV vai VV, kas ir saistītas ar nelikumīgiem līdzekļiem, var radīt šķēršļus tiesībsardzības jomā. Latvijā ir uzsāktas vairākas ar VV saistītas krimināllietas, kuras izmeklēja Valsts policija, kā arī Valsts ieņēmumu dienests. Izmeklētās lietas ietver pirkumus melnajā tīrū (*Darkweb*), kā arī gadījumus, kad ir konstatēta krāpšana, izmantojot VV. Eksperti, tostarp likumsargi, ir norādījuši, ka darījumus ar *Bitcoin* var izsekot bez ievērojamām grūtībām.²⁴ Arī tiesisko regulējumu par VV konfiskāciju var uzskatīt par visaptverošu, proti, VV tiek konfiscētas un, ja nepieciešams, uzglabātas kā jebkurš cits objekts. Taču, lai piemērotu tiesisko regulējumu attiecībā uz VV izsekošanu, pierādījumu vākšanu, iesaldēšanu un konfiscēšanu, var būt nepieciešama normatīvā regulējuma interpretācija, kas savukārt var atšķirties iesaistīto pušu starpā.
- 6.9. Ņemot vērā iepriekš minētos argumentus, nedrīkst nepietiekami novērtēt, cik lielā mērā VV var būt iesaistītas NILL un TF. Lai gan vairums VV atstāj digitālu pēdas nospiedumu, dažos gadījumos var rasties grūtības vai pat būt neiespējami sasaistīt digitālās pēdas nospiedumu ar konkrētu fizisku personu, jo īpaši, ja personai ir plašas zināšanas par to, kā noslēpt attiecīgo saikni (IP slēpšana, regulētu apmaiņu apiešana u.tml.). Jāuzsver arī tas, ka darbs pie tiesiskā regulējuma

²⁰ Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai (Europol): 2017. gada interneta organizētās noziedzības draudu novērtējums Adrese: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2017>

²¹ Eiropas Banku iestāde: Atzinums par virtuālajām valūtām. Adrese:

<https://eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>

²² Ir platformas, kas ļauj jebkurai personai sekot līdzi VV darījumiem. Piemēram, skatīt:

<https://www.blockchain.com/explorer>. Turklāt ir pieejami ārpakalpojumi, kas palīdz noteikt darījumu veicējus blokķēdes tehnoloģijā. Piemēram, skatīt <https://www.chainalysis.com/> vai <https://www.neutrino.nu/>.

²³ ASV Valsts kases departaments. „Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riska novērtējumā par 2018. gadu” (*National Money Laundering Risk Assessment 2018*). Adrese:

https://home.treasury.gov/system/files/136/2018NMLRA_12-18.pdf

²⁴ Skatīt: „Latvijā saistībā ar kriptovalūtām sākti vairāki kriminālprocesi”. Adrese:

<https://www.tvnet.lv/4521970/latvija-saistiba-ar-kriptovalutam-sakti-vairaki-kriminalprocesi>

nav pabeigts. Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesiskais regulējums, kas reglamentē šādu instrumentu izmantošanu, būtu jāpielāgo un attiecīgi jāpiemēro arī gadījumos, kad ir iesaistītas VV. Tajā pašā laikā ir jāizstrādā pamatnostādnes tiesībaizsardzības jomā attiecībā uz darbībām, kas veicamas situācijās, kad ir konstatētas nelikumīgas darbības ar VV, lai sekmīgi cīnītos pret NILL un TF.

- 6.10. Cits, mazāk apspriests, ar NILL saistīts scenārijs būtu tāds, ka tā vietā, lai izmantotu oficiālās valūtas, kas, iespējams, iegūtas no noziedzīgām darbībām, lai tieši iegādātos VV, tos pašus līdzekļus varētu izmantot ar datoriem saistītas aparatūras iegādei, lai uzsāktu VV ieguvu jeb rakšanu (*minig*). Tādējādi šī ar datoriem saistītā aparatūras iegūtu VV (piemēram, *Bitcoin*). Taču, lai veiksmīgi iesaistītos rentablā rakšanas (*minig*) procesā, tam, visticamāk, būs nepieciešam ievērojami ieguldījumi, kā arī būtu enerģijas un laiktietilpīgs process.
- 6.11. Kā minēts iepriekš, EBI arī uzsvēra 9(deviņus) finanšu noziegumu riskus, kas saistīti ar VV. Visnozīmīgākie finanšu noziegumu riski, ko identificējusi EBI, ir šādi:
  - 6.11.1. noziedznieki var izmantot VV, lai tirgotu nelegālas preces, piemēram, narkotikas un ieročus;
  - 6.11.2. kriminālās organizācijas var izmantot VV, lai veiktu iekšējos vai starporganizāciju maksājumus;
  - 6.11.3. uzlaužot VV programmatūru, makus vai biržas, noziedznieki savās noziedzīgajās darbībās var iesaistīt citas personas;
  - 6.11.4. noziedznieki var radīt problēmas attiecībā uz aktīvu konfiscēšanu, aizliegumu uzlikšanu un izvairīšanās no finanšu sankcijām identificēšanu;
  - 6.11.5. nodokļu nemaksātāji var gūt ienākumus VV.
- 6.12. Kā aprakstīts iepriekš, daudzi ar NILL un TF saistītie riski, kas tika identificēti 2014. gadā, šodien vairs netiek uzskatīti par tik nozīmīgiem kā 2014. gadā. Tomēr iepriekš uzskaitītie finanšu noziegumu riski joprojām rada bažas saistībā ar VV izmantošanu. Pamatojoties uz iepriekš aprakstītajiem riskiem, ko identificējusi EBI, šķiet, ka VV, visticamāk, tiks izmantotas noziedzīgās darbībās, kas saistītas ar finanšu noziegumiem, nevis NILL vai TF vai kukuļošanu un korupciju.
- 6.13. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus un pamatojoties uz šobrīd pieejamo informāciju par ES un Latvijā izmantoto VV apjomu, VV pašlaik nerada sistēmiskus riskus Latvijas maksājumu sistēmai un finanšu stabilitātei.²⁵

7. AR SĀKOTNĒJO VIRTUĀLĀS VALŪTAS PIEDĀVĀJUMU SAISTĪTĀ NILLTF IEVAINOJAMĪBA UN DRAUDI

- 7.1. Pēdējos gados ir izveidojusies jauna tendence, kas iet roku rokā ar VV, proti, uzņēmumi piesaista kapitālu no ieguldītājiem, izmantojot tā sauktos sākotnējos virtuālās valūtas piedāvājumus (turpmāk — ICO no angļu valodas *Initial Coin Offerings*). ICO ir kolektīvās finansēšanas veids, kur uzņēmums pārdod tikko emitētu VV vai žetonus, parasti, lai piesaistītu līdzekļus citu VV veidā, kurus uzņēmums pēc tam var apmaiņīt pret citu valūtu (maksāšanas līdzekli), lai finansētu savu darbību (*Ethereum* ir īpaši populārs līdzeklis ICO īstenošanai). Šāda uzņēmuma izdotos žetonus parasti izmanto vai nu nākotnē kā pakalpojumu apmaiņas līdzekļus platformā, ko uzņēmums vēlas attīstīt (tā sauktie platformas žetoni), vai kā VV (VV žetoni), vai arī kā pašu kapitāla ieguldījumus uzņēmumā (vērtspapīru žetoni). Vienkāršāk sakot, ICO veic viena aktīva (proti, VV, piemēram, *Ethereum*) un apmaiņu to pret jaunu emitētu žetonu. Šos jaunus žetonus

²⁵ Latvijas Republikas Finanšu ministrija: Informatīvais ziņojums „Par virtuālo valūtu izmantošanas ieguvumiem un riskiem, un tālāko rīcību jomas attīstības veicināšanai un identificēto risku mazināšanai”

var tālāk brīvi pārskaitīt vai pārdot pret citām VV vai tradicionālo valūtu kriptovalūtu biržās visā pasaulē.

- 7.2. Tādējādi ICO var būt neaizsargāts pret pastāvošajiem NILL un TF riskiem, ko rada darījumu anonimitāte, kā arī pret to, cik viegli īsā laika posmā var piesaistīt lielas naudas summas un pēc tam veikt apmaiņu pret jebkuru citu VV vai citu valūtu (maksāšanas līdzekli). Iemainot žetonus pret VV, ICO emitenti potenciāli apmainās ar VV, kas iegūta no noziedzīgām darbībām, pretī saņemot tikko emitētus žetonus, ko pēc tam var pārdot par *euro* vai citām tradicionālajām valūtām.
- 7.3. Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk — FKTK) ir publicējusi skaidrojumu²⁶ par VV un ICO izmantošanas iespējām un piemērojamiem noteikumiem, sniedzot FKTK redzējumu par darījumiem ar VV saistībā ar ICO. Skaidrojums sniedz arī norādījumus attiecībā uz NILL un TFN prasībām. Būtībā attiecīgajā skaidrojumā ir izklāstītas norādes par ICO piemērojamo tiesisko regulējumu un sniegti norādījumi par gadījumiem, kad uz noteiktiem ICO veidiem attiecas licencēšanas prasības.
- 7.4. Latvijas Republikas Finanšu ministrija savā informatīvajā ziņojumā par VV uzsvēra, ka pašlaik joprojām pastāv tādi ICO veidi, uz kuriem nav attiecināms tiesiskais regulējums, tomēr konstatētais tiesiskā regulējuma trūkums ir saistīts ar citiem riskiem, nevis ar NILL un TF saistītajiem riskiem.²⁷ Ar ICO saistītie riski, kas norādīti minētajā ziņojumā, ir, piemēram, neveiksmīgas valūtas maiņas risks, finanšu piramīdas risks, krāpšanas risks u.tml. Neskatoties uz minētajiem riskiem, arī ar ICO saistītie NILL un TF riski būtu jāidentificē un jāizvērtē. ICO gadījumos lielāka uzmanība jāpievērš piesaistīto līdzekļu izcelsmei. Tomēr ar NILL un TF saistītie riski attiecībā uz ar ICO piesaistīto kapitālu ir līdzīgi kā jebkura cita kolektīvās finansēšanas procesa gadījumā.

8. RISKU MAZINĀŠANAS PASĀKUMI

- 8.1. Lielākajā daļā gadījumu, kad tradicionālā valūta tiek apmainīta pret VV (VV tiek nopirkta) vai otrādi, ir nepieciešama finanšu iestāžu iesaistīšanās²⁸ (izņemot gadījumus, kad VV tiek apmainītas pret citām VV vai žetoniem, gadījumos, kad tiek veikta VV rakšana, vai kad fiziskas personas apmaina skaidras naudas līdzekļus pret VV). Vienkāršotais process, kā tradicionālā valūta tiek apmainīta pret VV, ir šāds:
  - 8.1.1. tradicionālā valūta tiek iemaksāta kontā, kas atrodas finanšu iestādē;
  - 8.1.2. attiecīgie līdzekļi tiek virtuāli pārskaitīti no finanšu iestādē atvērta konta uz kontu, kas atvērts VV biržā (turpmāk — VVB);
  - 8.1.3. attiecīgie līdzekļi tiek pārskaitīti uz kontu, kas atrodas VVB, konvertēti uz VV un pieejami izmantošanai virtuālā seifā.
- 8.2. Līdz ar to finanšu iestādes uzrauga uzņēmumus, kam ir ar VV saistīti darījumi, tāpat kā tās uzrauga citus augsta riska uzņēmumus. Ar VV saistītiem darījumiem būtu jāpiemēro īpaša uz risku balstīta pieeja. Tas ietver arī to, ka finanšu iestādēm būtu jāizprot klientu motivācija un uzņēmējdarbības pamatojums ar VV saistītu darījumu veikšanai, lai finanšu iestāde varētu turpmāk piemērot uz risku balstītu pieeju.
- 8.3. Konkrēti elementi, kas jāņem vērā, piemērojot uz risku balstītu pieeju, ietver, bet neaprobežojas ar: skaidra pamatojuma saimnieciskās darbības veikšanai izmantojot VV; augstāka riska

²⁶ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas „Skaidrojums par virtuālo aktīvu un ICO izmantošanas iespējām un piemērojamo regulējumu”. Adrese: http://www.fktk.lv/attachments/article/7435/ICO_skaidrojums_23012019.pdf

²⁷ Latvijas Republikas Finanšu ministrija: Informatīvais ziņojums „Par virtuālo valūtu izmantošanas ieguvumiem un riskiem, un tālāko rīcību jomas attīstības veicināšanai un identificēto risku mazināšanai”

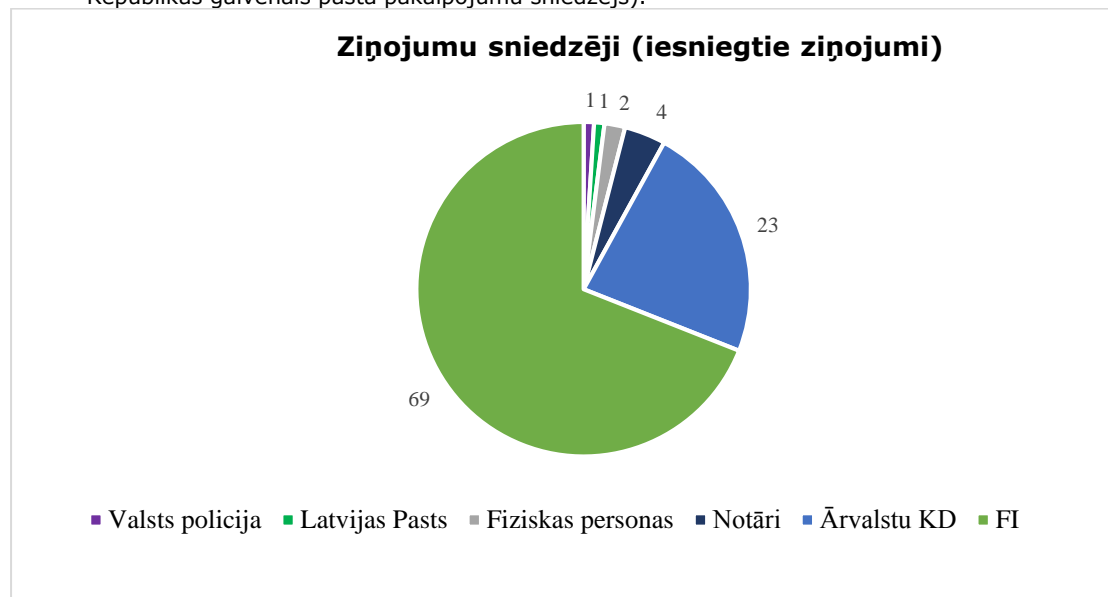
²⁸ FATF savā 2018. gada ziņojumā „Profesionāla noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācija” iesniedza šādu ar VV saistīto NILL tipoloģiju: Naudas atmazgātāji izveido shēmas, kas ļauj noziedzniekiem gūt ienākumus skaidrā naudā, kuri iegūti, izmantojot VV tiešsaistes nelikumīgajos tirgos (piemēram, tumšajā tīmeklī). Daudzos gadījumos maksājumi par nelikumīgām narkotikām, kas iegādātas tiešsaistē, tiek pārskaitīti uz elektroniskajiem makiem. Pēc tam VV tiek pārskaitīta, izmantojot sarežģītu elektronisko maku ķēdi, kas var ietvert VV jaukšanas pakalpojumu (no angļu valodas — *mixer services*) izmantošanu. Tad naudas līdzekļi tiek nosūtīti atpakaļ noziedznieka elektroniskajā seifā un pēc tam pārskaitīti uz bankas kartēm un izņemti skaidrā naudā. Līdz ar to arī sniegtajā scenārijā ir nepieciešami finanšu iestādes pakalpojumi. Lai uzzinātu vairāk, skatīt: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/Professional-Money-Laundering.pdf>

konvertējamās VV (piemēram, *Monero, Dash, Zcash*) izmantošana, lai to samainītu pret tradicionālo valūtu u.tml.²⁹

- 8.4. 2017. gadā Finanšu nozares asociācija publicēja NILLN un TFN politiku un vadlīnijas, kā arī sankciju ievērošanas politiku (dokuments tika atjaunināts 2018. gadā), kurās norādīts, ka uzņēmumi, kas izmanto elektronisko naudu vai VV savā pamatdarbībā, rada nesamērīgu risku Latvijas finanšu sektoram.³⁰ Šāda apgalvojuma pamatā ir fakts, ka minētie uzņēmumi galvenokārt ir atkarīgi no finanšu iestāžu iekšējās kontroles. Attiecībā uz minētajām vadlīnijām vairākas kredītiestādes neuzsāk darījumu attiecības ar klientiem — uzņēmumiem, kas izmanto elektronisko naudu vai VV savā pamatdarbībā. Šāda pieeja mazina risku tikt iesaistītam NILL vai TF, kas saistīts ar VV. Taču jānorāda, ka pretēji VV, elektroniskās naudas emisija un elektroniskās naudas pārskaitījumu nodrošināšana ir licencētas darbības, ko regulē Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums, kas nodrošina e-naudas darījumos iesaistīto personu pilnīgu izsekojamību tādā pašā pārredzamības līmenī kā bezskaidras naudas darījumos, izmantojot banku noguldījumus.

9. STATISTIKA UN PIEMĒRI NO KONTROLES DIENESTA

- 9.1. Neskatoties uz to, ka pēdējo gadu laikā VV ir ieguvušas popularitāti, kopš VV pirmsākumiem 2008. gada beigās, Kontroles dienests ir saņēmis tikai aptuveni 100 ziņojumus³¹, kas saistīti ar VV; pirmais ziņojums par VV tika saņemts 2011. gadā. Lielākā daļa ziņojumu, proti, 49 ziņojumi, tika saņemti 2018. gada laikā.
- 9.2. Šos 100 ziņojumus iesniegusi Latvijas Valsts policija, ārvalstu finanšu izlūkošanas iestādes³², notāri, finanšu iestādes un fiziskas personas (banku darbinieki) un VAS „Latvijas Pasts” (Latvijas Republikas galvenais pasta pakalpojumu sniedzējs).

- 9.3. Saistībā ar šajā ziņojumā izklāstītajiem apsvērumiem iepriekš minētos ziņojumus, kas attiecas uz VV, var iedalīt vairākās kategorijās, proti, ziņojumos par:

²⁹ Citus elementus skatīt: Finanšu darbību darba grupa „Vadlīnijas uz risku balstītas pieejas izmantošanai virtuālajām valūtām”. Adrese: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-RBA-Virtual-Currencies.pdf>

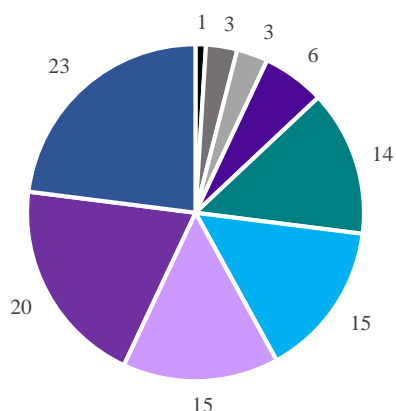
³⁰ Finanšu nozares asociācija: „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas un sankciju ievērošanas politika un vadlīnijas”. Adrese: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2018/12/LV_final_16112018.pdf

³¹ Nav iespējams noteikt precīzu ar VV saistītu ziņojumu skaitu, ko saņēmis Kontroles dienests, jo tiem nav kopēja elementa vai atslēgvārda, kas ļautu šādus ziņojumus identificēt. Statistika tika sagatavota, pamatojoties uz vairākiem Kontroles dienesta izvēlētajiem atslēgvārdiem (tostarp VV nosaukumiem). Kopā tika identificēti 101 (viens simts un viens) ar VV saistīts ziņojums, no kuriem vienā bija minēts kāds uzņēmums, kas saistīts ar VV, taču paša ziņojuma saturs nekādā veidā nebija attiecināms uz VV. Tāpēc pārskatītajā izlasē ir 100 (viens simts) ziņojumu.

³² Ziņojumi saņemti no šādām ārvalstu finanšu ziņu vākšanas vienībām: Čehijas, Somijas, Francijas, Vācijas, Lietuvas, Luksemburgas, Nīderlandes, Norvēģijas, Slovēnijas, Spānijas un Apvienotā Karalistes.

1. valūtu ieguves (rakšanas) aprīkojuma iegādi;
  2. iespējamiem NILL pārkāpumiem;
  3. iespējamiem TF pārkāpumiem;
  4. iespējamiem krāpšanas gadījumiem;
  5. nevalstiskām organizācijām;
  6. pirkumiem melnajos tirgos (*Darkweb*);
  7. neregistrētu saimniecisko darbību vai uzņēmējdarbību;
  8. nezināmu līdzekļu izcelsmi;
  9. vai aizsardzības ziņojumi.
- 9.4. Gandrīz vienu ceturto daļu no visiem ziņojumiem var uzskatīt par aizsardzības ziņojumiem. Šajos gadījumos ziņojumu sniedzēji ir iesnieguši ziņojumus galvenokārt tāpēc, ka trūkst zināšanu un izpratnes par VV. Piemērs ietver gadījumus, kad tiek iesniegts ziņojums par parastu VV iegādi (piemēram, *Bitcoin*, kas iegādāts, izmantojot *Coinbase*³³). Viena piektā daļa no visiem ar VV saistītajiem ziņojumiem ir par neregistrētu saimniecisko darbību un uzņēmējdarbību, kur ziņojuma sniedzējs konstatē, ka persona nepārtraukti veic darījumus ar VV, lai gan attiecīgā persona nav reģistrējusi šādu saimniecisko darbību vai pat ir fiziska persona, kas neveic nekādu saimniecisko darbību vai uzņēmējdarbību. Saņemti ziņojumi arī par piecpadsmit gadījumiem, kas saistīti ar iespējamām finanšu piramīdām vai krāpšanu, un piecpadsmit gadījumiem, kas saistīti ar iespējamiem NILL pārkāpumiem. Ziņojumu piemēri, kas saistīti ar iespējamiem NILL pārkāpumiem, ietver gadījumus, kur VV tiek izsniegta kā aizdevums (vai otrādi), tiek pirkt nekustamais īpašums, kā arī VV tiek mainīta pret citām precēm. Ir iesniegti arī ziņojumi par nezināmu līdzekļu izcelsmi, kā arī ziņojumi par darījumiem, kas saistīti ar pirkumiem melnajā tirgū (*Darkweb*). Ir bijuši trīs ziņojumi par VV ieguves jeb rakšanas aprīkojuma pārdošanu vai iegādi. Taču ir konstatēts tikai viens ziņojums attiecībā uz TF.

Ar VV saistītu ziņojumu kategorijas

- Iespējami TF pārkāpumi
- Valūtu ieguves aprīkojuma iegāde
- Neevalstiskās organizācijas
- Pirkumi melnajos tirgos (*Darkweb*)
- Nezināmi finanšu līdzekļu avoti
- NILL noziedzīgi nodarījumi
- Iespējami krāpšanas gadījumi
- Neregistrēta saimnieciskā darbība vai uzņēmējdarbība
- Aizsardzības ziņojumi

- 9.5. No iepriekš minētajiem 100 ziņojumiem par 8 tika uzsāktas lietas; pirmais šāds gadījums tika konstatēts 2014. gadā. Divas ar VV saistītas lietas ar salīdzinoši lielām VV summām bija:
- 9.5.1. divās jurisdikcijās, Austrijā un Vācijā, pikšķerēšanas (no angļu valodas – *phishing*) rezultātā no vairākām personām tika izkrāptas nelielas naudas summas (kopā iegūstot ievērojamu naudas summu). Izkrāptie līdzekļi tika pārskaitīti uz vienu bankas kontu, kur tie vēlāk tika izmantoti *Bitcoin* iegādei.
  - 9.5.2. Krāpšanas rezultātā, izmantojot personas uzticēšanos, vecāka gadagājuma persona tika maldināta, lai apmainītu nekustamo īpašumu pret VV (kam, pamatojoties uz izmeklēšanas rezultātiem, nebija nekāda pielietojama, proti, tā bija finanšu piramīda).

³³ *Coinbase* ir populārs digitālās valūtas maks un platforma, kurā tirgotāji un patērētāji var veikt darījumus ar tādām VV kā *Bitcoin*, *Ethereum* un *Litecoin*. Skatīt: <https://www.coinbase.com/about>

- 9.6. Lai gan ar VV saistīto ziņojumu skaits ir mazs³⁴, tas nebūt nenozīmē, ka VV neapdraud NILL vai TF novēršanu. Tas, ka ar VV saistīto lietu skaits ir nenozīmīgs, varētu norādīt, ka VV anonimitātes elements traucē NILLTFN likuma subjektiem identificēt un sniegt šādu informāciju.

10. KOPSAVILKUMS

- 10.1. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, Kontroles dienests apzinās ievainojamību un draudus kā arī ar VV saistītos riskus attiecībā uz NILL un TF, un to riska līmenis tiek novērtēts kā **augsts**.
- 10.2. Riska līmenis tiek noteikts, ņemot vērā šobrīd pieejamo informāciju par ES un Latvijā lietoto VV apjomu (lai gan precīzi dati par VV izmantošanu nav pieejami), kas arī tiek apstiprināts ar Kontroles dienestā saņemto ar VV saistīto ziņojumu statistiku. Neraugoties uz iepriekš minēto, Kontroles dienests atzīst, ka neliels ziņojumu skaits, kas saistīti ar VV, varētu liecināt par problēmām saistībā ar NILL un TF saistītu VV darījumu identificēšanu.
- 10.3. Galvenie šajā ziņojumā identificētie NILL un TF riski, kas saistīti ar VV, attiecas uz VV anonimitāti un maksāšanas (maiņas) iespējām, kuras iespējams veikt globālā mērogā, kā arī pilnvērtīga VV normatīvā regulējuma trūkumu.
- 10.4. Laikā, kad VV pakalpojumu sniedzēji kļūst par NILLTFN likuma subjektiem, finanšu iestādēm, kā arī citiem NILLTFN likuma subjektiem, kuri uzsāk vai uztur darījumu attiecības ar uzņēmumiem, kas izmanto VV (tostarp VV pakalpojumu sniedzējus) kā daļu no to uzņēmējdarbības (kā arī jebkurā citā situācijā, kur ir iesaistītas VV), saskaņā ar NILLTFN likumu jāpiemēro FATF aprakstītā uz risku balstītā pieeja, proti, jāizprot, ka ar dažādām VV saistītie riski ir atšķirīgi — VV ar anonimitāti veicinošiem elementiem, kā *Monero* vai *Dash*, rada lielākus NILL/TF riskus, nekā citas VV³⁵, piemēram, *Bitcoin*, kas ir uz blokķēdes tehnoloģiju balstīta VV. Tomēr jebkurā gadījumā personas, kas aktīvi veic darījumus ar VV, būtu jāuzskata par augsta riska personām.

³⁴ Kontroles dienests 2018. gadā kopā saņēma 34 597 ziņojumus, un tikai 49 bija saistīti ar VV.

³⁵ Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autori: Prof. Dr. Robijs HUBENS (*Robby HOUBEN*), Aleksandrs SNEIRS (*Alexander SNYERS*) „Kriptovalūtas un blokķēde: Tiesiskais konteksts un ietekme uz finanšu noziegumiem, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” (“*Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion*”). Adrese: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf>

11. BIBLIOGRĀFIJA

Likumi un noteikumi

1. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/843 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/ES, 1. pants. Adrese: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>
2. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums. Latvijas Vēstnesis, 116 (3900), 30.07.2008.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 16, 28.08.2008. – 45. pants, otrā daļa (versija no 2019. gada 1. jūlija).
3. Pasākumu plāns noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim. Adrese: http://www.fm.gov.lv/en/s/prevention_of_money_laundering_and_terrorism_financing/plan_of_measures_for_mitigation_of_the_money_laundering_and_terrorism_financing_risks_for_2017_2019/

Citi avoti

1. ES iekšpolitikas ģenerāldirektorāts, Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu direktorāts. Pētījums „Virtuālās valūtas un teroristu finansēšana: risku novērtēšana un atbilstošu izvērtēšana”. Adrese: [http://www.europarl.europa.eu/ReqData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU\(2018\)604970_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/ReqData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU(2018)604970_EN.pdf)
2. Eiropas Centrālā banka: Virtuālās valūtas shēmas (*Virtual currency schemes*). Adrese: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
3. Eiropas Banku iestāde: Atzinums par virtuālajām valūtām. Adrese: <https://eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>
4. Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai (Europol): 2017. gada interneta organizētās noziedzības draudu novērtējums Adrese: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2017>
5. Finanšu nozares asociācija: „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas un sankciju ievērošanas politika un vadlīnijas”. Adrese: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2018/12/LV_final_16112018.pdf
6. Latvijas Republikas Finanšu ministrija: Informatīvais ziņojums „Par virtuālo valūtu izmantošanas ieguvumiem un riskiem, un tālāko rīcību jomas attīstības veicināšanai un identificēto risku mazināšanai”.
7. Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autori: Ķīles Pasaules ekonomikas institūta Iekšpolitikas ģenerāldirektorāts Virtuālās valūtas — Monetārais dialogs, 2018. gada jūlijs (*Virtual Currencies — Monetary Dialogue July 2018*). Adrese: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/149902/KIEL_FINAL%20publication.pdf
8. Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments; autori: Prof. Dr. Robijs HUBENS (*Robby Houben*), Aleksandrs SNEIRS (*Alexander Snyers*) „Kriptovalūtas un blokķēde: Tiesiskais konteksts un ietekme uz finanšu noziegumiem, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” (*Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion*). Adrese: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf>
9. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas „Skaidrojums par virtuālo aktīvu un ICO izmantošanas iespējām un piemērojamo regulējumu”. Adrese: http://www.fktk.lv/attachments/article/7435/ICO_skaidrojums_23012019.pdf
10. Finanšu darbību darba grupa „Vadlīnijas uz risku balstītas pieejas izmantošanai virtuālajām valūtām”. Adrese: <https://www.fatf-qafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-RBA-Virtual-Currencies.pdf>
11. Finanšu darbību darba grupa, publikācija „Virtuālo aktīvu regulējums” (*Regulation of virtual assets*). Adrese: <http://www.fatf-qafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/regulation-virtual-assets.html>
12. Finanšu darbību darba grupa, Virtuālās valūtas: Galvenās definīcijas un potenciālie NILLTFN riski (*Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*), FATF ziņojums, Parīze, 2014. gada jūnijs. Adrese: <http://www.fatf-qafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potentialaml-cft-risks.pdf>
13. ASV Valsts kases departaments. „Virtuālās valūtas riski un vājās vietas” (*Risks and Vulnerabilities of Virtual Currency*), 2017. gads. Adrese:

- https://www.dni.gov/files/PE/Documents/9---2017-AEP_Risks-and-Vulnerabilities-of-Virtual-Currency.pdf
14. ASV Valsts kases departaments. „Nacionālā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riska novērtējumā par 2018. gadu” (*National Money Laundering Risk Assessment 2018*). Adrese: https://home.treasury.gov/system/files/136/2018NMLRA_12-18.pdf
  15. Pasaules Banka: Riska novērtējuma atbalsts noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai/teroristu finansēšanai. Adrese: <http://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/antimoney-laundering-and-combating-the-financing-of-terrorism-risk-assessment-support#1>
  16. „Latvijā saistībā ar kriptovalūtām sākti vairāki kriminālprocesi”. Adrese: <https://www.tvnet.lv/4521970/latvija-saistiba-ar-kriptovalutam-sakti-vairaki-kriminalprocesi>